

Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava
Fakulta bezpečnostního inženýrství

Oprávnění hasičů při zásazích

JUDr. Pavel Mates, CSc.

Ostrava 2008

Obsah:

Funkce hasičů	1
Listina základních práv a svobod	3
Vstup do obydlí	3
Vstup na pozemky a jiné nemovitosti	9
Vstup na nemovitosti při výkonu kontroly.....	11
Omezení vstupu	13
Pomoc při zdolávání požárů	15
Povinnost mlčenlivosti	18

Funkce hasičů

Činnost hasičů, bez ohledu na to, zda jde o ty, kteří ji vykonávají jako svoje povolání nebo jde o dobrovolníky, je zaměřena především na předcházení a zdolávání mimořádných událostí.

Podle zákona o požární ochraně /zák. č. 133/1985 Sb./ se jednotky požární ochrany člení na: a/ jednotky hasičského záchranného sboru kraje, složené z příslušníků hasičského záchranného sboru, kteří jsou určeni k výkonu služby na stanicích hasičského záchranného sboru kraje; b/ jednotky hasičského záchranného sboru podniku, složené ze zaměstnanců příslušné právnické osoby, resp. podnikající fyzické osoby, kteří vykonávají činnost v této jednotce jako své zaměstnání; c/ jednotky sboru dobrovolných hasičů obce, která je složena z osob, které nevykonávají činnost v této jednotce požární ochrany jako své zaměstnání; d/ jednotky sboru dobrovolných hasičů podniku, která je složena ze zaměstnanců právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby, kteří nevykonávají činnost v této jednotce požární ochrany jako své zaměstnání.

Hasičský záchranný sbor patří mezi tzv. veřejné sbory /vedle např. Policie České republiky, Vojenské policie nebo Vězeňské služby/. Poněkud nepřesně je v zák. č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, zařazen mezi bezpečnostní sbory také Hasičský záchranný sbor České republiky, třebaže nepochybně není jeho úkolem, alespoň nikoli hlavním úkolem, pečovat o veřejnou bezpečnost. Na druhé straně však hasičský záchranný sbor, který je v současnosti jediným neozbrojeným veřejným sborem, plní také některé funkce policie v užším slova smyslu /např. tím, že dohlíží nad bezpečností při činnosti fyzických osob a právnických osob v oblasti ochrany před požáry/.

Organizačně je hasičský záchranný sbor rozčleněn na generální ředitelství hasičského záchranného sboru, které je tzv. vnitřním dekoncentrátem, tj. relativně samostatnou součástí Ministerstva vnitra, hasičské záchranné sbory krajů /v sídle příslušného kraje, vyjímaje středočeského, jehož sídlem je Kladno/ a Střední odbornou školu požární ochrany a Vyšší odbornou školu požární ochrany ve Frýdku-Místku.

Ke specifickým rysům činnosti hasičů, jako ostatně tzv. veřejných sborů vůbec patří, že svoje hlavní funkce plní formou tzv. bezprostředních zásahů, případně faktických pokynů. Jde o aktivity, které se vyznačují v prvé řadě neformálností, nepředchází jim tedy žádné přesně upravené řízení, proces, který by byl uzavřen právně předepsaným aktem. Oprávnění či povinnost provést jej, je založena přímo zákonem a ten komu je adresován, jej musí uposlechnout /např. vůči každému může příslušník hasičského sboru vydat výzvu, aby se vzdálil z místa nebezpečí a v případě neuposlechnutí je oprávněn zjistit jeho totožnost/. S tím pak souvisí i možnost použití příslušných donucovacích prostředků v případě, že dotyčný výzvu nerespektuje /může jít o přímé donucení i formy nepřímé, jakými je uložení pokuty/.

Zmocnění k bezprostředním zásahům i faktickým pokynům bývají, opět s ohledem na povahu činností veřejných sborů, formulována vesměs široce, za použití tzv. neurčitých právních pojmů /např. narušení veřejného pořádku, v případě hrozícího nebezpečí nebo k odvrácení bezprostředně hrozící újmy/, což dává těm, kteří toto zmocnění mají na jedné straně možnost pružného jednání obtížně přesně popsatečných situací, ale současně klade zvýšené nároky na ty, kteří zasahují. Tím spíše to platí tam, kde jsou zásahy činěny pod jednotným velením, kde odpovědnost mnohdy přechází na toho, kdo dal k takovému zásahu služební pokyn. Situace přitom bývá o to složitější, že rozhodnutí se provádí v mimořádných, stresujících podmínkách a musí být učiněna někdy i ve zlomcích času /právě naopak to přitom mnohdy bývá při jejich vyhodnocování/. Příslušná zákonná zmocnění obvykle obsahují zásadu subsidiarity, či též nezbytné nutnosti, z níž plyne, že zásah se má omezit pouze na míru, která je potřebná k tomu, aby bylo dosaženo sledovaného efektu a současně co nejméně postižena práva těch, vůči němuž je uskutečňován. Na druhé straně by měla být rasance zásahu právě taková, aby tento efekt byl dosažen.

Třebaže etymologicky u původu slova hasič stál výraz hasiti, tedy likvidovat požár, v současnosti jsou jejich aktivity mnohonásobně širší /ostatně dokumenty dokazují, že přinejmenším již v 19. století se hasiči podíleli na řadě dalších činností souvisejících s ochranou životů a zdraví lidí a jejich majetku/.

Jakožto jedna z nejdůležitějších složek integrovaného záchranného systému, se hasiči setkávají, resp. utkávají s mimořádnými událostmi, které jsou vymezeny široce, jako škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, jakož i havárie ohrožující život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací /§ 2 písm. b/ zák. č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů/. Hasiči se bezprostředně podílejí jak na pracích záchranných, tedy činnostech směřujících k odvrácení nebo omezení bezprostředního působení rizik vzniklých mimořádnou událostí, tak i likvidačních tj. odstraňování následků způsobených mimořádnou událostí.

Ostatně i zákon o požární ochraně předpokládá, že hasiči budou působit nejen při požárech, ale i živelních pohromách a jiných mimořádných událostech.

Úkolem hasičů přitom není jen zdolávání již vzniklých nepříznivých stavů, ale a to v neposlední řadě, jejich předcházení, všude tam, kde je to možné. Předpokladem zde je výkon kontrolních činností ze strany hasičů, které jsou svojí povahou nutně kontrolami na místě.

Prakticky s každou z uvedených funkcí nezbytně souvisí i to, že při její realizaci hasiči zasahují do některého z ústavně zajištěných práv fyzických a právnických osob.

Listina základních práv a svobod

Hasičský záchranný sbor patří mezi státní orgány, které jsou svojí povahou orgány veřejné moci, mezi orgány veřejné moci patří ovšem také dobrovolní hasiči /mohou např. nařizovat osobám v případě, že provádějí zásah nebo požadovat poskytnutí osobní pomoci při zdolávání požáru/. Definičním znakem veřejné moci je, že autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, které s orgánem, který je nositelem této moci nejsou v rovnoprávném postavení a obsah takového rozhodnutí není závislý na vůli subjektu, jemuž je určen.

Jako zásada v demokratickém právním státu platí, že státní, resp. veřejnou moc vůbec lze uplatňovat pouze v případech a v mezích stanovených zákonem a způsobem, který zákon stanoví. Jinak řečeno hasiči, jakožto orgán veřejné moci smějí zasahovat pouze v případech a za podmínek stanovených zákonem.

S činností hasičů přitom pojmově souvisí, že je zasahováno do celé řady i základních lidských práv a svobod, garantovaných v první hlavě Listiny základních práv a svobod. Z praktického hlediska je třeba upozornit zejména na článek 7, v němž je zaručováno právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, článek 9, zakazující podrobovat lidi nuceným pracím, článek 10, v němž je zajištěno právo na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst a jméno, dále na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života a před neoprávněným nakládáním s osobními údaji, článek 11, zajišťující právo na majetek, článek 12 garantující nedotknutelnost obydlí a článek 14, kde je zaručena svoboda pohybu.

Jednotlivá základní práva nejsou ovšem absolutní, v tom smyslu, že by do nich nebylo možno zasáhnout. Předpokladem k tomu ovšem je, že se tak stane za zákonem stanovených podmínek a způsobem, který zákon stanoví.

Vstup do obydlí

Podle článku 12 Listiny základních práv a svobod je obydlí nedotknutelné a jako zásada platí, že do něj lze vstoupit jen se souhlasem toho, kdo v něm bydlí. Současně jsou upraveny i podmínky, za nichž lze do obydlí vstoupit i bez souhlasu. Pro činnost hasičů má význam zejména odst. 3 tohoto článku, který stanoví, že jiné zásahy, rozumí se kromě domovní prohlídky, mohou být dovoleny, pouze pokud je to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života či zdraví osob, ochranu práv a svobod jiných nebo odvrácení závažného ohrožení veřejného pořádku a bezpečnosti. Jestliže je obydlí užíváno také pro podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti, mohou být takové zásahy povoleny, také je-li to nezbytné pro plnění úkolů veřejné správy. Hovořili se zde o dovození, rozumí se tím, že takové oprávnění může dát pouze zákon.

Především podle § 22 zákona o požární ochraně je povinností každé vlastníka, správce i uživatele nemovitosti umožnit vstup na nemovitost k provedení opatření nutných ke zdolání požáru nebo k zamezení jeho šíření, případně i k provedení jiných záchranných prací. Jedná se zejména o vyklizení pozemku, odstranění staveb či porostů. Může tak učinit buď sám, tedy vlastními prostředky a silou nebo strpět, aby tak za něj udělal někdo jiný. Zákon používá výraz „...je povinen umožnit“, z čehož plyne, že musí vytvořit všechny podmínky k tomu, aby hasiči, případně i jiné osoby mohli na nemovitost vstoupit a provést potřebné činnosti. O tom, zda je vstup potřebný a v jakém rozsahu tak bude třeba učinit, rozhoduje vždy příslušný velitel zásahu. Rozhodnutím se zde nemá na mysli akt vydaný podle formalizovaných pravidel, tedy podle správního řádu, ale jedná se o typický bezprostřední zásah.

Z doslovného znění zákona neplyne výslovně, zda se uvedená oprávnění týkají také bytu, resp. obydlí. Výkladem však lze k tomuto závěru dospět, protože pokud má být odstraňována nemovitost nebo její část, je v praxi nezbytné vstoupit případně i do ní. Odstranění staveb zabezpečuje podle § 26 odst. 3 vyhlášky o organizaci a činnosti jednotek požární ochrany č. 247/2001 Sb. velitel zásahu společně s příslušným operačním střediskem, správními úřady a obcemi a ten bude též rozhodovat o vstupu do stavby.

Oprávnění ke vstupu do obydlí lze dovodit i z dalších ustanovení zákona o požární ochraně. Zmínit je třeba ustanovení § 17, podle něhož, patří mezi základní povinnosti fyzických osob, rozumí se nepodnikajících, v souvislosti s ochranou před požáry, zajistit přístup k rozvodným zařízením elektrické energie a k uzávěrům plynu, vody a topení, k požárně bezpečnostním zařízením a věcným prostředkům požární ochrany za účelem jejich včasného použití /za tím účelem musí tedy např. umožnit vstup majitelé rodinných domů a nájemníci bytů/, dále je to povinnost umožnit orgánu státního požárního dozoru provedení potřebných úkonů při zjišťování příčiny vzniku požáru a další.

Zcela konkrétní zmocnění obsahuje je v tomto ohledu ustanovení § 5 odst. 2 zákona o Hasičském záchranném sboru, které opravňuje příslušníky hasičského záchranného sboru ve služebním poměru, aby k provedení takového zásahu, který nesnese odkladu, otevřeli byt nebo jiný uzavřený prostor a vstoupili do něj. Při tom si mají zajistit přítomnost nezúčastněné osoby, ovšem to jen za situace, že nehrozí nebezpečí z prodlení. Po provedení zásahu je příslušník povinen neprodleně vyrozumět orgány Policie České republiky.

Samotný pojem byt je v našem právním řádu definován jakožto místnost nebo soubor místností, které jsou podle rozhodnutí stavebního úřadu určeny k bydlení. V praxi, zejména soudní, je však vesměs chápán mnohem širěji a k bytu jsou řazeny např. i sklepy, balkony, lodžie a jiné související prostory /zde se pak hovoří o obydlí/. Bytem jsou dále také pokoje v ubytovnách, na kolejích nebo hotelích a dalších obdobných zařízeních. Není samozřejmě rozhodné, kde se byt nachází, zda např. v nájemním domě nebo rodinném domě.

Jiným uzavřeným prostorem jsou např. garáže stavebně související s rodinným domem. Rozdíl mezi oběma pojmy by však neměl dělat žádný problém, vzhledem k tomu, že podmínky vstupu do obou druhů objektů jsou zásadně shodné.

Zákon dává toto oprávnění pouze příslušníkům hasičského sboru, nikoli tedy občanským zaměstnancům, kteří jsou v pracovním poměru. Předpokladem ke vstupu je, že se jedná o zásah. Jím se rozumí zejména ochranná, záchranná a likvidační opatření prováděná hasičským záchranným sborem. Nepostačuje tedy, aby příslušník prováděl služební úkon, tedy činnosti, které jsou uskutečňované při výkonu státní správy v oblasti působnosti Hasičského záchranného sboru.

Samozřejmou podmínkou ke vstupu do bytu je, že se tak děje při plnění úkolů hasičského sboru, resp. k jejich zajištění.

Dalším nezbytným předpokladem ke vstupu do bytu či jiného uzavřeného prostoru je, že zásah nesnese odklad. Rozumí se jím taková situace, kdy by každé prodlení mohlo vyvolat vážné zhoršení stavu, zvýšení existujícího nebezpečí, riziko vzniku další škody apod. Typickým příkladem, kdy zásah nesnese odklad, může být stav obecného ohrožení. Je zcela na příslušníkovi hasičského sboru zda vyhodnotí situaci jako takovou, která vstup podmiňuje. Pokud by se následovně ukázalo, že vstup nebyl potřebný, ale ze všech objektivních okolností plynulo, že tomu tak je, bylo by třeba chápat takový vstup jako oprávněný /např. z bytu bude stoupat dým a ozývat se volání posléze se však ukáže, že někdo pouze „žertoval“/.

Do bytu nebo jiného uzavřeného prostoru má příslušník hasičského sboru vstupovat zásadně za přítomnosti nezúčastněné osoby. Může jít jak o souseda, tak i osobu, která je zcela náhodou na místě přítomná, na druhé straně jím však nemůže být jiný příslušník hasičského sboru. Smyslem je, aby v případě možného sporu, bylo prokázáno, že zásah byl opravdu nezbytný, dotyčný mohl osvědčit v jakém stavu se byt či jiný uzavřený prostor nacházel, co v něm bylo apod. Vzhledem k tomu samozřejmě nebude třeba účasti takové osoby, pokud bude přítomen sám nájemce, vlastník či jiný uživatel bytu, případně jejich rodinný příslušník.

Asistence nezúčastněné osoby ovšem není třeba, jestliže hrozí nebezpečí z prodlení, tedy situace, kdy by došlo ke zhoršení stavu, zvýšení již existujícího nebezpečí, jeho rozšíření atd., pokud by nebylo okamžitě zasaženo. Je opět na příslušníkovi hasičského sboru, zda konkrétní situaci vyhodnotí tak, že nelze vyčkávat až bude opatřena nezúčastněná osoba. Nepřítomnost nezúčastněné osoby však zřejmě nebude činit zásah protiprávní.

Jakmile je zásah proveden, má příslušník hasičského sboru neprodleně vyrozumět orgány Policie České republiky. V praxi to bude nejbližší služebna pořádkové policie. O způsobu této informace zákon nic nestanoví, v úvahu tedy

přichází každá srozumitelná a prokazatelná forma /telefonicky, SMS zprávou, e mailem/. Vždy se tak má stát neprodleně po ukončení zásahu, tedy jakmile to okolnosti dovolí. Jistě tedy bude mít přednost před oznámením péče o zraněné osoby, o majetek, dokončení zásahu. Důvodem oznámení je potřeba zajistit, aby situace, která vstup vyvolala, mohla být náležitě vyšetřena, např. zda šlo o trestný čin, nešťastnou náhodu nebo důsledek přírodní události. Policie též má být i další uzavřený prostor zajistit proti krádežím.

Třebaže tak zákon výslovně nestanoví, rozumí se, že příslušníci hasičského sboru i dobrovolní hasiči mohou z ohroženého bytu, jakož i jiných prostor odvést osoby, které se zde zdržují, bez ohledu na to, zda oprávněně či nikoli a to i proti jejich vůli. Plyne tak z faktu, že úkolem hasičů je chránit životy a zdraví lidí. K tomu účelu nepochybně smějí použít i přiměřené donucovací prostředky.

V praxi může činit problém skutečnost, že oprávnění ke vstupu do bytu či jiného uzavřeného prostoru mají na základě uvedeného zákonného zmocnění právě jen příslušníci hasičského sboru, nikoli tedy dobrovolní hasiči. Pokud by byl zákon vykládán doslovně, mohlo by to vést k absurdní situaci, protože by dobrovolní hasiči za tohoto stavu vůbec do obydlí, byť by tu bylo jakékoli nebezpečí, vstupovat nemohli a museli by čekat na příjezd hasičského záchranného sboru nebo Policie České republiky, případně obecní policie. Praxe si však v této věci poradila tak, že výraz nemovitost, který je používán v zákoně o požární ochraně a také na některých místech zákona o Hasičském záchranném sboru, v souvislosti s možností vstupu, je vykládán tak, že se jím rozumí také byt a jiný uzavřený prostor.

Mimo to by mohli dobrovolní hasiči využít také institutu krajní nouze. Podle § 14 trestního zákona není čin, který je jinak trestný, trestným činem, pokud někdo odvrací nebezpečí hrozící zájmu, který je chráněn trestním zákonem, za podmínky, že nebezpečí nebylo možno za daných okolností odvrátit jinak nebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil. Obsahově obdobně vymezuje krajní nouzi také zákon o přestupcích v § 2, když stanoví, že přestupkem není jednání, jímž někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému zákonem, nebyl-li tak způsoben zřejmě stejně závažný následek než ten, který hrozil a toto nebezpečí nebylo možno odvrátit v dané situaci jinak.

Situace, v níž se zde dobrovolní hasiči ocitají, by ovšem mohla pro ně být zbytečně komplikující a optimální se jeví řešení výslovně právní úpravy tohoto oprávnění i pro dobrovolné hasiče.

Zásadně jen se souhlasem vlastníka či uživatele je možný vstup jednotek požární ochrany, tedy jak hasičského sboru, tak dobrovolných hasičů do obydlí v souvislosti s cvičením jednotky.

Hasičský záchranný sbor tvoří, společně s jednotkami požární ochrany zařazenými do plošného pokrytí kraje, zdravotnickou záchrannou službou a Policií České republiky základní složky integrovaného záchranného systému. Podle § 25 odst. 2 písm. c/ zákona o integrovaném záchranném systému /zák. č. 239/2000 Sb./ mají fyzické osoby, mezi jinými povinnost strpět vstup osob provádějící záchranné nebo likvidační práce jednak na pozemky a do objektů, dále vyklizení pozemků a odstranění staveb, zařízení a porostů, jakož i použití nezbytné techniky, provedení terénních úprav, odstranění staveb, zařízení a porostů. Zákon hovoří o fyzických osobách vůbec, nerozlišuje tedy, zda jde o vlastníka, nájemce či jiného uživatele.

Těmto povinnostem odpovídají oprávnění hasičů, policistů a zaměstnanců záchranné služby ke vstupu na pozemky a objekty a zařízení atd.

Základním předpokladem ke vstupu je potřeba provádět práce záchranné nebo likvidační. Záchrannými pracemi se rozumí takové činnosti, které slouží k odvrácení nebo omezení bezprostředního působení rizik vzniklých mimořádnou událostí, zejména ve vztahu k ohrožení života, zdraví, majetku nebo životního prostředí ty, které vedou k přerušení jejich příčin /např. budování různých zajišťovacích zařízení/. Naproti tomu likvidační práce jsou ty, jejichž funkcí je odstranění již vzniklých následků mimořádných událostí /např. odklizení následků povodní nebo detoxikace prostředí/.

Jak patrně, používá zákon výrazy objekt a stavba a vyhýbá se termínu byt či obydlí. Ze smyslu právní úpravy je ovšem zřejmé, že by doslovný výklad mohl popřít základní smysl fungování integrovaného záchranného systému, takže je nepochybné, že objektem je třeba rozumět i obydlí.

Další oprávnění ke vstupu do obydlí zakládá ustanovení § 25 odst. 2 písm. e/ zákona o integrovaném záchranném systému, podle něhož musí fyzické osoby strpět umístění zařízení systému varování a vyrozumění na nemovitostech, které má ve vlastnictví a umožnit k nim přístup příslušným orgánům hasičskému záchrannému sboru kraje nebo jím zmocněným osobám za účelem používání, kontroly, údržby a oprav. Tyto systémy jsou sice instalovány na nemovitostech /v daném případě přicházejí v úvahu různé obytné domy/, jejich instalace však může vyžadovat vstup do bytu, případně jiných prostor tvořících obydlí a stejně tak je třeba tento vstup umožnit v případě periodických i jiných revizí, jejich údržba a odstranění zjištěných závad.

Oprávnění ke vstupu příslušníků hasičského záchranného sboru ke vstupu do obydlí lze dovést také z krizového zákona /zák. č. 240/2000 Sb./, který dává vládě právo, aby za nouzového stavu nebo za stavu ohrožení státu omezila základní práva, včetně práva na nedotknutelnost obydlí při evakuaci osoby z místa, na kterém je bezprostředně ohrožena na životě nebo zdraví /§ 5 zákona/. Jedná se o opatření mimořádné, vzhledem k tomu, že k takovému omezení může dojít pouze na nezbytně nutnou dobu a v rozsahu, který je nezbytně nutný

s ohledem na intenzitu nebezpečí a jeho následky. Za stavu nebezpečí má hasičský záchranný sbor kraj rovněž rozhodovat o činnostech k řešení krizových situací a ke zmírnění jejich následků, což nepochybně zahrnuje i možnost vstupu do obydlí.

Otázkou je, zda mají příslušníci hasičského sboru možnost si vstup případně vynutit, pokud by jej v kterékoli z uvedených situací osoba odmítla vstup do obydlí umožnit nebo v něm dokonce bránila. V zásadě se zde nabízejí dvě řešení: tam, kde nebude hrozit v důsledku takového jednání bezprostřední nebezpečí, mohou se příslušníci hasičského záchranného sboru obrátit na Policii České republiky a žádat, aby jim vstup a následný výkon potřebných činností zajistila. Pokud by však takové nebezpečí naopak hrozilo, mohou si i za použití přiměřených prostředků vstup vynutit a jejich jednání by pak bylo posuzováno jako krajní nouze.

Porušení povinností spočívající v neumožnění vstupu do obydlí v souvislosti se zdoláváním požárů ze strany fyzické osoby může naplnit skutkovou podstatu přestupku podle § 78 odst. 1 písm. m/ zákona o požární ochraně, jehož se dopouští ten, kdo nevytváří v prostorách ve svém vlastnictví či užívání podmínky pro rychlé zdolávání požáru a pro provádění záchranných prací nebo neumožní jednotce požární ochrany vstup na nemovitost při zdolávání požáru nebo provádění záchranných prací případně jinak ztíží provedení opatření nutných ke zdolávání požáru nebo při provádění záchranných prací. Za takové jednání hrozí pachateli přestupku pokuta až do výše do 25 000 Kč. Podle téže skutkové podstaty by pak mohl být postižen i ten, kdo by neumožnil, či bránil příslušníkovi hasičského sboru otevřít byt nebo jiný uzavřený prostor a vstoupit do něj v případě, že provádí zásah, který nesnese odklad.

Porušení povinností podle zákona o integrovaném záchranném systému /§ 27/ a krizového zákona /§ 34/ ze strany fyzické osoby, mají povahu tzv. jiného správního deliktu fyzické osoby /jako takový je označován správní delikt nepodnikající fyzické osoby, který není přestupkem/. Skutkové podstaty jsou v obou zákonech formulovány značně široce, když stanoví, že za nesplnění povinnosti podle tohoto zákona může orgán, který porušení povinnosti zjistil, uložit pokutu do výše 20 000 Kč, resp. do výše 50 000 Kč, pokud by se fyzická osoba jednání dopustila za krizového stavu.

Na okraj je třeba připomenout, že by se taková osoba mohla případně dopustit i trestného činu obecného ohrožení podle § 180 trestního zákona nebo útoku na veřejného činitele podle § 155 trestního zákona.

Vstup na pozemky a jiné nemovitosti

Na rozdíl od obydlí, jehož nedotknutelnost požívá, jakožto jedno ze základních práv ústavní ochrany, jsou ostatní nemovitosti, tj. pozemky a budovy spojené se zemím pevným základem, pokud jde o vstup na ně, chráněny méně intenzivně tedy jen „obyčejným“ zákonem. Lze však říci, že v praxi má toto rozlišení malý význam, vzhledem k tomu, že jak fyzické a právnické osoby, tak i orgány veřejné moci jsou povinny dodržovat všechny právní předpisy. Bez ohledu na to, jakou mají právní sílu.

Podle zákona o požární ochraně /§ 22 odst. 2/ musí každý vlastník, jakož i správce a uživatel nemovitosti umožnit vstup na ni za účelem cvičení jednotky požární ochrany. Zákon předpokládá, že by tento zásah měl být prováděn jen v rozsahu, který je nezbytně nutný pro účely cvičení, tedy jak z hlediska časového, tak i rozsahu plochy nemovitosti, která bude cvičením dotčena. Rovněž samotné cvičení má být prováděno podle zásady minimalizaci a má se předcházet možnosti vzniku škod. Z toho plyne, že využívány by měly být v první řadě takové nemovitosti, kde vůbec k obtěžování a možnosti vzniku škody nemůže dojít.

Další zásadou je, že vlastník, správce či uživatel nemovitosti by měl být o konání cvičení uvědomen nejméně 24 hodin před jeho zahájením. Problém jistě nevznikne tam, kde oznámení bude provedeno ve lhůtě kratší, ale dotyčná osoba bude s konáním cvičení souhlasit.

Jestliže vlastník, správce nebo uživatel nemovitosti se vstupem na ni za účelem konání cvičení nesouhlasí, má rozhodnout hasičský záchranný sbor kraje nebo obec, které cvičení jednotky požární ochrany organizují, o tom je-li vstup nutný. Předmětem rozhodování však nemůže být obydlí, kam je vstup pro tento účel zásadně vázán na předchozí souhlas vlastníka nebo uživatele /souhlas tak nemůže dát správce/, jímž může být pouze nepodnikající fyzická osoba, protože u právnické osoby nelze o obydlí hovořit.

V praxi může ovšem tato situace vyvolat nemalé problémy. Rozhodnutí o tom, zda je vstup nutný či nikoli, bude totiž třeba učinit podle správního řádu /zák. č. 500/2004 Sb./. Ten se vztahuje na postup orgánů moci výkonné, orgánů územních samosprávných celků a jiných orgánů, jakož i právnických a fyzických osob, pokud vykonávají působnost v oblasti veřejné správy. Obec představuje základní územní samosprávný celek a podle správního řádu bude postupovat rovněž hasičský záchranný sbor kraje, vzhledem k tomu, že spadá do kategorie tzv. jiných orgánů /tak jako další veřejné sbory/. Správní řád se na toto řízení bude vztahovat vzhledem k tomu, že se tu zakládá povinnost určité osobě, tj. vlastníkovi, správci či uživateli umožnit vstup na nemovitost. Pokud bude vydáno rozhodnutí, že vstup je nutný, může proti němu vlastník či uživatel podat odvolání. To bude mít za následek, že do jeho vyřešení nadřízeným orgánem nebude možno cvičení konat.

Právníkům osobám a podnikajícím fyzickým osobám je uloženo umožnit vstup na nemovitosti v souvislosti s prováděním opatření potřebných ke zdolávání požáru nebo prováděním záchranných prací, musí umožnit

Další oprávnění ke vstupu je založeno v § 5 zákona o hasičském záchranném sboru. Podle tohoto ustanovení jsou příslušníci hasičského záchranného sboru oprávněni provádět potřebná zjištění a služební úkony, nahlížet do příslušné dokumentace a požadovat potřebnou součinnost. Při provádění úkonů jsou pak oprávněni ke vstupu do objektů a zařízení a ke vstupu na nemovitost na dobu nutnou k řádnému provedení těchto činností.

Toto oprávnění tedy mají opět jen příslušníci hasičského sboru a nikoli občanští zaměstnanci. Zatímco pokud se týče vstupu v souvislosti se zásahem, který nese odklad, lze výkladem dovodit, že vstup do bytu mají nepochybně i dobrovolní hasiči, v tomto případě by však takový postup odůvodnitelný nebyl, protože se zde nejedná o natolik akutní situaci. Nelze jej dovodit ani na základě institutu krajní nouze.

Ke vstupu jsou příslušníci hasičského sboru oprávněni v souvislosti s prováděním služebních úkonů, což je institut vymezený značně široce /činnost prováděná při výkonu státní správy v oboru působnosti hasičského záchranného sboru/. Může to tedy být jakákoli z uvedených činností, prakticky bude přicházet v úvahu zejména šetření, kontrola apod. Rovněž zde se předpokládá, že vstup by měl být omezen na dobu, která je nezbytně nutná k provedení služebního úkonu. Pokud by majitel či uživatel nemovitosti měl za to, že vstup byl neoprávněný nebo příslušníci hasičského sboru pobývali na nemovitosti po dobu, která není nezbytně nutná, mohl by se dožadovat ochrany podle soudního řádu správního, zák. č. 150/2002 Sb. /žalobu lze podat proti nezákonnému zásahu, ovšem jen za podmínky, že takový zásah trvá nebo hrozí jeho opakování/.

Porušení těchto povinností může být postiženo jako správní delikt. Právníká osoba a podnikající fyzická osoba se dopouští tzv. smíšeného správního deliktu, pokud neumožní vstup na nemovitost k provedení potřebných opatření v souvislosti se cvičením jednotek požární ochrany, třebaže tomu je povinna podle rozhodnutí obce nebo hasičského záchranného sboru kraje a dále jestliže neumožní vstup na nemovitost k provedení potřebných opatření v souvislosti se zdoláváním požáru nebo prováděním záchranných prací. Za to jí může být uložena hasičským záchranným sborem kraje pokuta do výše 500 tisíc Kč, a pokud provozují činnosti s vysokým požárním nebezpečím do jednoho milionu, resp. při recidivě se tato pokuta zvyšuje až na dvojnásobek.

Fyzické osobě, která neumožní vstup na nemovitost při cvičení jednotky požární ochrany, hrozí za přestupek pokuta do výše 10 tisíc Kč, právníké osobě a podnikající fyzické osobě za toto jednání, které je smíšeným deliktem pokuta do 250 tisíc Kč.

Vstup na nemovitosti při výkonu kontroly

Jednou z hlavních funkcí hasičů je předcházení újmám a škodám na zdraví i životech lidí a majetku. Plyne tak z ustanovení § 1 zákona o požární ochraně, podle něhož je účelem zákona vytvoření podmínky pro účinnou ochranu života a zdraví občanů a majetku před požáry a pro poskytování pomoci při živelních pohromách a jiných mimořádných událostech.

Tím je dána mimořádně významná role, kterou při požární ochraně hraje kontrola. V obecném slova smyslu se pod pojmem kontrola rozumí pozorování určitého stavu, jevu, situace, jeho porovnávání se stavem předepsaným /stanoveným/ a v případě zjištění odchylek, uložení opatření k nápravě. Připomeňme na okraj, že právní úprava nebývá vždy důsledná, pokud se týče používání terminologie a tak se zde můžeme vedle pojmu kontrola setkat i s výrazem dozor, přičemž mezi oběma termíny není obsahově žádný rozdíl.

Existují různá členění kontroly, z praktického hlediska se jeví jako nejdůležitější rozdělení na kontrolu předběžnou, průběžnou a následnou. Předběžná kontrola se provádí před zahájením činnosti /např. právnické osoby a podnikající fyzické osoby musí předložit posouzení požárního nebezpečí ke schválení orgánu státního požárního dozoru před zahájením jimi provozované činnosti/, průběžná je uskutečňována během kontrolované činnosti a následná po jejím ukončení. Každá z nich má svoje přednosti a nevýhody /např. předběžná kontrola může zachytit vady a nedostatky ještě během výkonu a snáze je napravit, nemůže však jít do potřebné hloubky, následná kontrola je schopná odhalit i velké vady, zjišťuje je však až po ukončení činnosti, takže někdy již není schopna zajistit nápravu/.

Z jiného úhlu pohledu lze kontrolu dělit na přímou a nepřímou. V prvním případě je kontrolující přítomen na místě kontroly, ve druhém je kontrola prováděna na základě dokumentů.

Pokud se týče kontroly, kterou provádějí hasiči, jedná se zejména o kontrolu přímou /třebaže samozřejmě nikoli výlučně/, s níž je nutně spojen vstup na nemovitosti, případně i do nich.

Obsáhle je postup při provádění požární upraven v zákoně o požární ochraně. Podle § 5 odst. 1 zákona jsou právnické osoby a podnikající fyzické osoby povinny umožnit orgánu státního požárního dozoru provedení kontroly plnění povinností na úseku požární ochrany, poskytovat mu požadované doklady, dokumentaci a informace vztahující se k zabezpečování požární ochrany a splnit jím uložená opatření ve lhůtách k tomu stanovených. Již ze samotné povahy věci je zřejmé, že kontrolní orgány musí při výkonu požárního dozoru vstupovat na nemovitosti i do nich.

Nepodnikající fyzické osoby mají uloženo umožnit orgánu státního požárního dozoru provedení potřebných úkonů při zjišťování příčiny vzniku

požáru, což v sobě pojmově obsahuje i povinnost umožnit v rámci požárního dozoru vstup na nemovitosti a do nich /§ 17 zákona/.

Pokud se týče např. zjišťování příčin vzniku požáru, což je součástí požárního dozoru, mají příslušné kontrolní orgány zjistit zejména místo a dobu vzniku požáru, subjekt, u které vznikl, jeho příčiny, okolnosti, které mají vliv na šíření požáru, jeho následky, výši uchráněných hodnot při hasebním zásahu, porušení předpisů o požární ochraně, jakož i jiné okolnosti nezbytné pro zjištění příčin vzniku požáru. Je tedy zřejmé, že tyto skutečnosti lze zjistit prakticky jen na místě samém.

Oprávnění ke vstupu na nemovitosti a do nich ostatně plyne i z obecné úpravy zákona o státní kontrole /zák. č. 552/1991 Sb./, jehož kontrolní řád opravňuje kontrolní pracovníky vstupovat do objektů, zařízení a provozů, na pozemky a do jiných prostor kontrolovaných osob, pokud souvisí s předmětem kontroly. Tento zákon ovšem výslovně vylučuje, aby se při výkonu kontroly, pokud je postupováno podle něj, vstupovalo do obydlí.

Podle zákona o státní kontrole postupuje hasičský záchranný sbor také při provádění kontrol podle zákona o integrovaném záchranném systému, jehož § 27 stanoví, že Ministerstvo vnitra, hasičský záchranný sbor kraje a orgány obcí, při zajišťování přípravy na mimořádné události, záchranné a likvidační práce a ochranu obyvatelstva, jsou oprávněny v mezích své působnosti kontrolovat dodržování tohoto zákona a předpisů vydaných k jeho provedení, přičemž zde postupují podle zákona o státní kontrole.

Obdobně podle § 33 krizového zákona správní úřad, orgány krajů a ostatní orgány s územní působností, tj. právě hasičský záchranný sbor kraje a orgány obcí, které se podílejí na krizovém řízení, jsou oprávněny v mezích své působnosti kontrolovat dodržování tohoto zákona a předpisů vydaných k jeho provedení a rovněž zde je, pokud se týče postupu při výkonu kontroly, odkazováno na zákon o státní kontrole.

Porušení povinností v souvislosti s výkonem požárního dozoru, pokud se jej dopustí právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba je smíšeným správním deliktem. Pokud by neumožnila nebo ztěžovala výkon státního požárního dozoru nebo neprovedla ve stanovené lhůtě opatření uložená k odstranění zjištěných nedostatků, může být podle zákona o požární ochraně postížena pokutou do výše 500 tisíc Kč, provozuje-li činnosti s vysokým požárním nebezpečím do jednoho milionu, a při recidivě se tato pokuta zvyšuje až na dvojnásobek.

Fyzická nepodnikající osoba se podle téhož zákona dopouští přestupku tím, že neumožní výkon státního požárního dozoru nebo ve stanovené lhůtě nesplní opatření uložená orgánem státního požárního dozoru, za což jí hrozí pokuta do 20 tisíc Kč. Stejnou pokutu lze uložit fyzické osobě, která neumožní

orgánu státního požárního dozoru provedení potřebných úkonů ke zjišťování příčiny vzniku požáru.

Omezení vstupu

Mezi základní práva garantovaná Listinou základních práv a svobod patří svoboda pohybu /článek 14/, tedy právo každého pohybovat se bez omezení po území celé České republiky. Stejně jako jiná práva může být i toto omezena zákonem, je-li to nevyhnutelné pro bezpečnost státu, udržení veřejného pořádku, ochranu zdraví nebo práv a svobod jiných osob.

Takové omezení upravuje § 4 zákona o Hasičském záchranném sboru, který opravňuje příslušníky hasičského sboru, aby vyžaduje-li to účinné zabezpečení plnění úkolů hasičského záchranného sboru, vyzvat každého, aby nevstupoval na určená místa nebo aby se podrobil omezením vyplývajícím z provedení služebního zásahu. Této výzvy je povinen uposlechnout každý, komu je adresována.

Oprávnění uložit takové omezení mají tedy pouze příslušníci hasičského sboru a nemá jej občanští zaměstnanci, avšak ani dobrovolní hasiči.

Na druhé straně však má podle zákona o požární ochraně každý velitel jednotek hasičských záchranných sborů podniků, velitelé jednotek sboru dobrovolných hasičů obcí a jednotek sborů dobrovolných hasičů podniků a velitelé zásahů při plnění svých úkolů na úseku požární ochrany v souvislosti se zdoláváním požáru, jakož i při cvičení jednotky požární ochrany, aby se z místa zásahu vzdálily osoby, jejichž přítomnost není potřebná, resp. aby se podřídily jiným omezením nutným k úspěšnému provedení zásahu.

Toto oprávnění se prokazuje ve smyslu § 8 zákona o hasičském záchranném sboru služebním stejnokrojem, služebním průkazem nebo ústním prohlášením "hasičský záchranný sbor". Posléze zmíněné prokázání se děje toliko v případech, kdy okolnosti zásahu nedovolují použít předchozí formy a jakmile to okolnosti zásahu dovolí, má se příslušník prokázat některým z obou jiných způsobů. Dodejme pro úplnost, že pokud jde o úkony, prokazuje se příslušnost výhradně služebním průkazem.

Možnost uložit omezení vstupu na určitá místa tedy přichází v úvahu, pouze pokud je prováděn služební zásah, nikoli v případě služebního úkonu. Jde tu o typický faktický pokyn, jemuž z povahy věci nemůže předcházet žádné formalizované řízení. Výzva může být adresována komukoli /např. i žurnalistům, kteří zde natáčejí reportáž nebo majiteli postižené nemovitosti/, pojmově samozřejmě nepřichází v úvahu zakázat vstup jinému příslušníkovi hasičského sboru nebo dobrovolnému hasiči. Pokynu je každý povinen uposlechnout, tedy opustit místo, na určené místo nevstupovat nebo se z něho

vzdálit. Lze jej vydat nejen při zásahu proti požáru nebo při zvládnání jiné situace, ale i po odeznění nebezpečí, např. při likvidačních pracích.

Příslušník je oprávněn vyzvat osobu, která se nepodřídí stanoveným omezením, aby prokázala svoji totožnost a dotyčný je povinen výzvě vyhovět.

Uzavření místa zásahu a omezení vstupu osob na místo zásahu, jejichž přítomnost zde není potřebná, patří též mezi jedno z koordinačních opatření v rámci koordinace složek integrovaného záchranného systému.

Na rozdíl od policistů nemají ovšem příslušníci hasičského sboru výslovně stanoveno jak přimět osobu, která by případně odmítla jejich výzvy uposlechnout, aby místo opustila, nevstupovala na něj atd. Policisté totiž mohou, vyžaduje-li to účinné zabezpečení plnění jejich úkolů, přikázat každému, aby nevstupoval na určené místa, resp. se v nich nezdržoval a taková místa i vyznačit či ohraničit technickými prostředky /páskami/. Na rozdíl od příslušníků hasičského sboru, jsou však oprávněni, pokud by ten, jemuž byla výzva adresována, pokyn nerespektoval či otálel s jeho provedením, použít přiměřené donucovací prostředky.

Na druhé straně je však nepochybné, že hasiči a to jak příslušníci hasičského sboru, tak i dobrovolní hasiči, jsou nepochybně oprávněni v takových případech použít prostředky, které jsou schopné realizace pokynu efektivně zajistit, např. vyvedením osoby, která se zdržuje na nebezpečném místě, zabráněním vstupu nepovolaných osob, jejich vykázaní do určeného prostoru.

Jak má osoba k výzvě totožnost prokázat zákon nestanoví a neuvádí ani které údaje jsou potřebné ke zjištění totožnosti. Obecně řečeno, se identifikace provádí tak, že jeden nebo několik údajů, které charakterizují osobu, je porovnáváno s údaji, zachycenými na některém z nosičů. Nejčastějším z těchto nosičů bývá doklad vydaný orgánem veřejné moci, obvykle je to občanský průkaz, který obsahuje všechny potřebné údaje, v úvahu může ovšem přicházet též např. cestovní pas. Zjišťování, resp. prokazování totožnosti je ovšem možné i dalšími prostředky /v úvahu přichází např. prohlášení jiné přítomné osoby/. Vzhledem k absenci konkrétní úpravy se zde bude postupovat analogicky podle zákona o Policii České republiky, podle něhož je totožnost prokázána pokud dotyčná osoba prokáže jména a příjmení, data narození a trvalého pobytu, resp. cizinec pobytu. Příslušník hasičského sboru však nemá ze zákona možnost přímo prokázání totožnosti vynucovat, nemůže např. osobu předvést, jak je k tomu oprávněn policista, resp. strážník obecní policie. Pokud by tedy dotyčný odmítl totožnost prokázat nebo tak nemohl učinit, musel by se příslušník hasičského sboru obrátit na policistu či strážníka obecní policie a žádostí, aby totožnost osoby zjistil, a nepochybně má možnost vhodnými prostředky mu zabránit v odchodu.

Dodržení uvedených povinností může ovšem hasičský záchranný sbor vynucovat nepřímo ukládáním sankcí za přestupky. Pokuta do výše 10 tisíc Kč hrozí podle zákona o požární ochraně za přestupek tomu, kdo by porušil příkazy nebo zákazy týkající se požární ochrany na označených místech a tomu, kdo neuposlechne nařízení velitele zásahu nebo velitele jednotky požární ochrany v souvislosti se zdoláváním požáru nebo při cvičení jednotky požární ochrany, aby se vzdálil z místa zásahu nebo aby se podřídil jiným omezením nutným k úspěšnému provedení zásahu.

Pomoc při zdolávání požárů

Podle článku 9 Listiny základních práv a svobod je zakázáno kohokoli podrobovat nuceným pracím nebo službám, již se podle Úmluvy o nucené nebo povinné práci z roku 1930 rozumí každá práce či služba, která je vymáhána pod pohrůzkou trestu a k níž se osoba nenabídla dobrovolně.

Nucené práce, služby, resp. účast na nich, jejich zajištění, lze však podle Listiny základních práv a svobod ukládat mimo jiné v případě živelních pohrom a dále v případech, že je to nutné pro záchranu života, zdraví nebo práv druhých. Vždy se tak může stát výhradně na základě zákona.

Takový zákonný základ obsahuje zejména zákon o požární ochraně. Jako obecná povinnost platí, že každý při zdolávání požárů, živelních pohrom a jiných mimořádných událostí musí poskytovat přiměřenou osobní pomoc, nevystaví-li tím vážnému nebezpečí nebo ohrožení sebe nebo osoby blízké anebo nebrání-li mu v tom důležitá okolnost, jakož i potřebnou věcnou pomoc /§ 1 odst. 2 zákona/. Tato povinnost je pak konkretizována v § 18 zákona, podle něhož má každý v souvislosti se zdoláváním požáru: a/ provést nutná opatření pro záchranu osob ohrožených požárem; b/ pokud je to možné požár uhasit, jinak provést nutná opatření k zamezení jeho šíření; c/ ohlásit bez jakéhokoli odkladu na určeném místě zjištěný požár, případně zabezpečit jeho ohlášení; d/ na výzvu velitele zásahu, velitele jednotky požární ochrany nebo obce poskytnout osobní pomoc jednotce požární ochrany. Dále musí každý na základě výzvy velitele zásahu, velitele jednotky požární ochrany nebo obce poskytnout dopravní prostředky, zdroje vody, spojová zařízení a jiné věci potřebné ke zdolání požáru.

Výrazem každý, se rozumí jakákoli fyzická a právnická osoba, vyjímaje subjekty uvedené v § 20 /jedná se např. o policisty, kteří plní důležité služební úkoly, subjekty podnikající v oblasti dopravy, pokud by poskytnutím pomoci byla ohrožena jejich činnost a zdravotnická zařízení, opět za podmínky, že by tím bylo ohroženo plnění jejich úkolů/, bez ohledu na to, zda se jedná o občana České republiky nebo cizince, občana dané obce, osoby náhodně přítomné apod.

Z povinnosti poskytnout osobní a věcnou pomoc jsou výslovně vyňaty ty fyzické osoby, jímž by v tom bránila důležitá okolnost /např. výkon činnosti v oblasti krizového řízení/ nebo jestliže by tím vystavila vážnému ohrožení sebe nebo osoby blízké.

Zatímco v povaze činnosti hasičů je, že nemohou odmítnout pomoc, s poukazem, že se tím vystavují určitému riziku, jiné osoby naopak tuto možnost mají. Ohrožení však musí být vážné, např. nebezpečí, že by mohlo dojít ke zranění, zhoršení zdravotního stavu apod., nikoli jen potenciální či vzdálené. Případné ohrožení se přitom musí týkat osoby, nikoli věci, která je v jejím majetku nebo v jiné dispozici. Důvodem k odmítnutí věcné či osobní pomoci je ohrožení toho, na němž je žádána nebo osob jemu blízkých. Tento pojem zákon nevymezuje, a proto bude třeba postupovat analogicky § 116 občanského zákoníku, podle něhož je touto osobou příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel, partner a dále jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.

Osobní nebo věcnou pomoc jsou povinny poskytnout nepodnikající fyzické osoby rovněž na základě výzvy starosty nebo velitele zásahu podle zákona o integrovaném záchranném systému /§ 25/. Velitelem zásahu přitom je vesměs buď velitel jednotky požární ochrany nebo příslušný funkcionář hasičského záchranného sboru s právem přednostního velení.

Osobní pomocí zákon rozumí činnost nebo služba při provádění záchranných a likvidačních prací a při cvičení na výzvu k tomu oprávněné osoby, věcnou pomocí je poskytnutí věcných prostředků při provádění záchranných a likvidačních prací a při cvičení, rovněž k výzvě k tomu zákonem zmocněné osoby /oba druhy pomoci je možno ovšem poskytnout i dobrovolně/.

Obdobně jsou povinny poskytnout osobní nebo věcnou pomoc na přímou výzvu velitele zásahu či starosty obce případně prostřednictvím operačního a informačního střediska integrovaného záchranného systému podnikající fyzické a právnické osoby /§ 23/.

Z poskytování pomoci podle tohoto zákona jsou výslovně vyňati ti, kteří požívají výsad a imunit podle mezinárodního práva /zejména diplomatičtí zástupci a členové jejich rodin/, dále osoby do 18 roku věku a osoby starší 62 let, osoby zdravotně nezpůsobilé k výkonu požadovaných činností, plně invalidní osoby, poslanci a senátoři, členové vlády a ti kteří by tím vystavili vážnému ohrožení sebe nebo osoby blízké. Obecně lze pak ženám nařídít pouze takovou osobní pomoc, která by nepředstavovala práce ženám zakázané.

Na základě zákona o krizovém řízení lze nařídít jednak pracovní povinnost, což je povinnost fyzických osob vykonávat po nezbytně nutnou dobu určené práce, které jsou nezbytné pro řešení krizové situace a které musí tyto osoby konat v místě určeném orgánem krizového řízení a podle potřeb pro

řešení krizové situace a to i nad rámec pracovní doby stanovené v pracovněprávních předpisech. Dále lze uložit pracovní výpomoc, již se rozumí povinnost vykonávat jednorázové a mimořádné úkoly nezbytné pro řešení krizové situace, které jsou fyzické osoby povinny konat v místě určeném orgánem krizového řízení, podle potřeb pro řešení krizové situace a to opět i nad rámec pracovní doby stanovené v pracovněprávních předpisech. V úvahu přichází také poskytnutí věcných prostředků, jimiž zákon rozumí movité a nemovité věci ve vlastnictví státu, územních samosprávných celků a právnických a fyzických osob, jakož i jimi poskytované služby, které lze využít při řešení krizových situací /§ 2 zákona/.

Uložit pracovní výpomoc, pracovní povinnost, případně poskytnutí věcných prostředků ovšem nenáleží hasičskému záchrannému sboru, ale jiným orgánům /zejména vládě a hejtmanovi kraje a starostovi obce/. Současně ovšem platí, že plnění těchto povinností může být uloženo též ve prospěch činností, které zajišťuje hasičský záchranný sbor, který si bude tyto činnosti koordinovat.

Neposkytnutí osobní či věcné pomoci v souvislosti se zdoláváním požáru ze strany fyzické osoby je přestupkem podle zákona o požární ochraně, který je postižitelný pokutou do výše 20 000 Kč.

Podle téhož zákona právnická osoba a podnikající fyzická osoba, která porušila povinnost tím, že neposkytne na výzvu velitele zásahu nebo velitele jednotky požární ochrany obce potřebnou věcnou pomoc může být postížena pokutou do 500 000 Kč, resp., při recidivě i dvojnásobnou.

Za nesplnění povinnosti poskytnout osobní či věcnou pomoc podle zákona o integrovaném záchranném systému může orgán, který porušení povinnosti zjistil, tedy i hasičský záchranný sbor, uložit fyzické osobě za tzv. jiný správní delikt fyzické osoby pokutu do výše 20 000 Kč a právnické osobě, resp. podnikající fyzické osobě za smíšený správní delikt pokutu do výše 3 000 000 Kč.

Pokud se týče zákona o krizovém řízení, hrozí tu fyzické osobě za tzv. jiný správní delikt, jehož se v daném případě dopustí tím, že neuposlechne výzvy oprávněných orgánů krizového řízení k zaevidování na stanoveném místě z důvodu uložení pracovní povinnosti nebo pracovní výpomoci, resp. protiprávně odmítne vykonávat uloženou pracovní povinnost nebo pracovní výpomoc či neposkytne požadované věcné prostředky pokuta do výše 20 000 Kč, jestliže by se však tohoto jednání dopustila v době krizového stavu, může jí být uložena tato sankce až do výše 50 000 Kč. Citelněji může být podle tohoto zákona postížena právnická osoba, resp. podnikající fyzická osoba, jímž může příslušný orgán uložit pokutu do výše 3 000 000 Kč a pokud poruší povinnost v době krizového stavu do výše 10 000 000 Kč. Rovněž zde je příslušný k ukládání pokut orgán, který porušení povinnosti zjistil.

Povinnost mlčenlivosti

Povinnost mlčenlivosti lze vymezit jako zákonem uložený závazek chovat se tak, aby určité skutečnosti /informace, údaje/ nebyly sděleny nepovolaným subjektům, jejichž sdělení by mohlo poškodit zájem těch subjektů, v jejich prospěch je tato povinnost uložena. Bez ohledu na formulaci příslušných zákonů, stíhá povinnost mlčenlivost vždy jen fyzické osoby.

Ke vzniku povinnosti mlčenlivosti je někdy třeba zvláštního úkonu /např. poučení o tom, že je třeba ji zachovávat/, častěji však vzniká přímo na základě zákona.

Závazek mlčenlivosti se vztahuje nejen na období a oblast, kdy ten, kdo je jím zavázán vykonává svoji úřední činnost, povolání, zaměstnání, ale i v soukromém životě a povětšinou je trvalý v tom smyslu, že platí i v době, kdy ji vykonávat přestal /tedy přešel do jiného zaměstnání či odešel do důchodu/.

Tak jako většina právních povinností, není ani mlčenlivost absolutní. Chráněné skutečnosti lze sdělit se souhlasem toho, v jehož prospěch byla povinnost uložena, což nepochybně platí i v případě, že to zákon výslovně nestanoví. Vesměs pak zákony upravují možnost prolomení povinnosti mlčenlivosti bez ohledu na vůli osoby, v jejíž prospěch je uložena, obvykle na základě souhlasu či jiného úkonu nadřízeného nebo vedoucího příslušného úřadu.

Povinnost mlčenlivosti bývá uložena ve prospěch jednotlivce nebo obecného zájmu /např. řádného chodu správního orgánu nebo veřejného sboru/, případně i obou současně, což je případ v oblasti právní úpravy hasičského sboru, kde jsou jí chráněny např. údaje osob, které byly postiženy požárem i bezporuchové fungování hasičského sboru.

Tak podle zákona o požární ochraně jsou osoby, kterou plní úkoly na úseku požární ochrany, povinny zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, které v obecném zájmu nebo v zájmu zúčastněných osob mají zůstat utajeny před nepovolanými osobami. Tato povinnost trvá i po skončení pracovního poměru, resp. splnění úkolu. O zproštění mlčenlivosti a jeho rozsahu rozhoduje ředitel hasičského záchranného sboru kraje. Není tedy rozhodné, zda se jedná o příslušníka hasičského sboru, dobrovolného hasiče nebo jinou osobu.

Které skutečnosti to jsou, zákon nepřibližuje a je otázkou, nakolik má vůbec taková úprava význam, vzhledem k tomu, že povinnost mlčenlivosti beztak plyne pro uvedené osoby ze zvláštních zákonů /pro příklad lze zmínit zákon o ochraně osobních údajů, zákon o utajovaných informacích nebo zákon o Policii České republiky/.

Ještě šířeji je, pokud jde o osobní rozsah povinnosti mlčenlivosti, koncipován zákon o hasičském záchranném sboru. Povinnost mlčenlivosti stíhá jak příslušníky hasičského sboru, tak i občanské zaměstnance, jakož i veškeré

další osoby pověřené plněním úkolů podle zvláštních zákonů / tj. např. zákona o krizovém řízení/. Týká se všech skutečností, které v obecném zájmu nebo v zájmu zúčastněných osob mají zůstat utajeny před nepovolanými osobami. Rovněž zde platí, že tato povinnost trvá i po skončení služebního či pracovního poměru anebo po splnění úkolu.

O zproštění mlčenlivosti a jeho rozsahu rozhoduje ministr vnitra a jde-li o generálního ředitele, jím pověřená osoba /zpravidla tedy náměstek ministra/, dále generální ředitel nebo jím pověřená osoba, ohledně podřízených příslušníků a ohledně dalších osob ředitel hasičského záchranného sboru kraje.

Zmínit je třeba též zákon o krizovém řízení, kterým je uloženo všem pracovníkům oprávněným seznamovat se zvláštními skutečnostmi a osobám, které se s těmito skutečnostmi seznámily při plnění úkolů krizového řízení, zachovávat mlčenlivost /zákon zde dokonce povinnost mlčenlivosti výslovně definuje, jakožto povinnost nesdělovat zvláštní skutečnost osobě, která není oprávněna se s takovou skutečností seznamovat/. O zproštění povinnosti zachovávat mlčenlivost a jeho rozsahu rozhoduje vedoucí zaměstnanec orgánu krizového řízení.

Mimo to jsou příslušníci hasičského sboru povinnosti zachovávat mlčenlivost podle zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, kde je tento závazek stanoven obecně pro všechny osoby, jichž se tento zákon týká a to v rozsahu veškerých skutečností, o nichž se dozvěděli při výkonu služby a to jak po dobu trvání tak i skončení služebního poměru.

Porušení povinnosti mlčenlivosti podle krizového zákona se stíhá jako tzv. jiný správní delikt fyzické osoby pokutou do výše 100 000 Kč. Hasiči ve služebním poměru by mohli být za porušení svých povinností postíženi za disciplinární delikt podle zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, za kázeňský přestupek.

Oprávnění hasičů při zásazích

JUDr. Pavel Mates, CSc.

Vydalo Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství v Ostravě, roku 2008

Vytisklo Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství

1. vydání

Publikace neprošla jazykovou úpravou

ISBN: 978-80-7385-032-6